

de consuetudine habeatur. Quæ verba duobus modis intelligi possunt: primo, ut prædicta regula et rigor juris servetur, etiam si contra-ria consuetudo allegetur, quia est contra omnia jura, ut ibi ait Glossa. Secundo, ut regula illa et rigor juris servetur, nisi ubi fuerit illi per consuetudinem derogatum. Et hic posterior est legitimus sensus, ut ibi Hostiensis, Joannes Andreas, Panormitanus et alii expositores agnoscunt, et in illo fundant prædictam exceptionem. Quam aperte indicant ipsa verba Pontificis, quæ in ipso Concilio Lateranensi, sub Alexandro III, p. 8, cap. 7, sic leguntur: *Licet in plerisque partibus aliter de consuetudine fiat*, quod factum non reprobatur, sed potius tacite approbat. Et ratio est, quia illa consuetudo non est mala, nec contra jus naturale, ut ex proxime dictis constat; ergo ex hac parte potest derogare juri positivo; aliunde vero est etiam favorabilis religioni, et ideo merito approbata et servanda est.

17. *Nulla consuetudine potest clericus reus ad sæculare iudicium trahi.* — In quo est notanda differentia inter hanc consuetudinem et aliam (si alicubi introduceatur), ut actor laicus ad suum forum trahat clericum provocatum; nam, licet prior valida sit, hæc est invalida, quia prior favet ecclesiasticæ libertati illamque auget, posterior vero est immunitati contraria, multumque divino juri derogat. Ideoque in jure esse reprobata et iidem interpretes in eodem c. notant, et infra suo loco latius dicemus. Dicit tamen Glossa, in d. cap. *Si clericus*, hanc consuetudinem per occasionem negligentiam iudicum sæcularium introductam esse, quia clericis justitiam non exhibebant, argumento c. *Cum sit generale*, et c. *Licet*, et cap. *Ex tenore*, de Foro compet. Verumtamen hoc ad factum pertinet; potest enim illa consuetudo ex pietate laicorum vel ex quadam incogitantia introduci. Et quacumque occasione introduceatur, exceptio locum habet, quia et textus ille simpliciter loquitur, et ratio eadem procedit. Similisque exceptio esse potest, ut actor sequatur forum rei, nisi aliud ei sit speciali privilegio legitime concessum, quæ satis constat ex dictis, nihilque addere oportet, nisi quod tenor privilegii juxta communes privilegiorum regulas observetur.

18. *Sæta exceptio.* — *Declaratur exceptio.* — Hinc vero addi potest alia exceptio, nimirum, ut etiam seclusa consuetudine vel privilegio, si iudex laicus negligat justitiam exhibere clerico actori, possit laicus coram ecclesiastico iudice conveniri. Ita videtur sentire

Glossa in c. *Cum sit generale*, verbo *Remissi*, et in c. *Licet*, verbo *Vacante*, de Foro comp., quam ibi approbant Doctores, et in illis textibus fundant, quamvis ex eis non satis colligatur, nisi in casibus in illis expressis, videlicet, in quibusdam causis criminalibus, de quibus in capite sequenti dicendum est, vel quando imperium aut magistratus ita vacat, ut clerici iudicem sæcularem non inveniant, ad quem recurrant, ut justitiam ipsis exhibeat. Nihilominus tamen ex paritate rationis admittenda est exceptio. Intelligenda tamen videtur hoc modo, ut quando laicus iudex est negligens, recurrere possit clericus ad iudicem ecclesiasticum, qui potest laicum per censuras compellere, ut suo munere juste utatur, argumento c. *Administratores*, 23, quæst. quinta, quia illa est gravis culpa, et clericis injuriosa, et ideo ad iudicem ecclesiasticum pertinet remedium adhibere. Unde si iudex laicus contumax fuerit, merito potest iudex ecclesiasticus causam ad se advocare, partim in pœnam iudicis negligentis et contumacis, partim in clerici defensionem. Et ita etiam facile possunt intelligi aliæ exceptiones, quas ponit Glossa, in dicto cap. *Licet*, de quibus ibi etiam expositores videri possunt.

19. *An propter ecclesiastici iudicis negligentiam possit clericus reus ad sæculare iudicium trahi.* — *Ratio dubitandi.* — Quæri autem potest an hæc exceptio de negligentia iudicis laici similiter habeat locum, quando iudex ecclesiasticus est negligens respectu actoris laici rem suam a clerico postulantis. Videtur enim esse admittenda, quia Justinianus, in Authentica de Sanctissimis Episcopis, collat. 9, alias novel. 123, capit. 21, § *Si quis autem pecuniaria*, statuit, in casu negligentiam iudicis ecclesiastici licitum esse actori laico, coram sæculari iudice clericum vocare. Et in novell. 83, seu Authent. *Ut clerici apud proprios Episcopos*, etc., hoc ad alios casus extendit. Et refertur in cap. *Si quis cum clerico*, 11, quæst. 1. Et favet cap. *Filiis*, 16, quæst. 7, ubi Glossa, verb. *Regis*, idem sentit. Verumtamen in hoc nulla ratio habenda est decisionum Justiniani, qui non potuit exemptionem clericorum limitare, quia materia hæc non juris civilis est, sed canonici, ut infra generalius dicam.

20. *Resolvitur dubium.* — Dicendum ergo est non licere propter negligentiam iudicis ecclesiastici clericum conveniri coram sæculari. Ita statuit Innocentius III, in c. *Qualiter et quando*, de Judiciis, ubi Prælati præcepit,

ut laicis, de clericis conquerentibus, plenam faciant justitiam exhibere, ne hac occasione clerici a laicis trahantur ad iudicium sæculare, quod (inquit) omnino fieri prohibemus. Quæ prohibitio ita intelligenda est, ut non solum vetet simpliciter clericos trahi ad sæcularia iudicia, quod jam antea prohibitum erat; sed etiam prohibeat ut propter illam causam, vel occasionem, aut sub illo colore non fiat. Et ita intellexerunt textum illum Glossa ibi, et optime Panormitan., n. 7, et idem tenet Glossa, in c. *Placuit*, 1, 11, q. 1, verbo *Petierit*; et Archidiacon., in dicto capite *Filiis*. Ratio autem est, quia iudex sæcularis nullam habet jurisdictionem in clericum reum, nec imperator illam dare potest, aut rex; nec propter negligentiam iudicis ecclesiastici ipso facto illam acquirit ex vi juris naturalis, divini, aut canonici; ergo non potest sine jurisdictione talem causam suscipere. Deinde iudex laicus est inferior ecclesiastico; inferior autem non potest supplere defectum superioris. Ergo.

21. *Cur negligentia iudicis sæcularis possit suppleri per ecclesiasticum, non vero e converso.* — *Exponuntur jura in contrarium adducta.* — Et hinc facile colligitur differentia inter iudices sæcularem et ecclesiasticum; nam sæcularis est inferior, et ideo negligentia ejus potest suppleri per ecclesiasticum, utique in virtute juris canonici, quod est supra civile, et ita statuit per potestatem, quam Pontifex habet ad corrigendos defectus iudicum sæcularium. Iudex autem ecclesiasticus est superior, et ideo sæcularis non potest per se, et (ut ita dicam) virtute sua ejus defectum supplere; neque etiam virtute juris civilis, quod etiam potestatem in clericum non habet, nec directam, nec indirectam. Neque jus canonicum talem potestatem ei dare voluit, neque id permittere, propter decentiam clericorum et Prælatorum Ecclesiæ. In illo ergo casu remedium postulandum est a superiori Prælato. Quod autem in dicto cap. *Filiis* dicitur, si Prælatus sit negligens, implorari posse regem, vel intelligitur tantum in speciali casu, quando bona Ecclesiæ per clericos dilapidantur, in quo loquitur ille textus; vel intelligitur adiri posse regem non ut iudicem, sed ut protectorem et defensorem, ut auctoritate sua moneat Prælatum, et sua potentia res Ecclesiæ interim tueatur ac defendat, donec Summus Pontifex consuli possit. Quomodo intelligenda et concilianda sunt multa jura, quæ a Gratiano referuntur, 11, q. 1, cap. *Si quis clericus*, cap. *Placuit*, cap. *Christianis*, et 23, q. 3, cap. *Ab Impera-*

toribus, et q. 5, cap. *Regum*, et cap. *Administratores*. De quibus infra, capite ultimo, aliquid addemus.

CAPUT XV.

QUALIS SIT EXEMPTIO CLERICORUM IN CAUSIS CRIMINALIBUS.

1. *Prima assertio.* — *Jura canonica exemptionem a foro sæculari absolute concedentia.* — Regula generalis est, personas ecclesiasticas gaudere immunitate seu privilegio fori in causis criminalibus, non solum in criminibus ecclesiasticis, sed etiam in civilibus, ut verbis utamur Justiniani ita distinguentis loco statim citando. Assertio hæc certissima est, et ab omnibus scriptoribus catholicis recepta; et negari non potest nisi negando aliquod principium fidei. Tam evidenter enim traditur in jure canonico, ut nemo qui magna ignorantia non laboret, negare possit assertionem, nisi qui negaverit, esse in Ecclesia potestatem ad hujusmodi exemptionem vel tuendam, vel concedendam; quod repugnat principiis fidei, ut ostendimus. Decreta autem canonica de hac re antiqua habentur 11, quæst. 1. Ex quibus aliqua indefinite prohibent, ne clerici ad iudicium sæculare deferantur, ut capit. 1, cap. *Placuit*, cum similibus; quæ, ut supra dixi, omnem causam, tam civilem quam criminalem, comprehendunt; alia prohibent laicis accusare, distringere, comprehendere, vel punire clericum, ut c. 2, cap. *Nullus clericus*, c. *Si quis clericos*, cum aliis. Illa autem verba propria sunt criminalium causarum. Alia loquuntur expresse et in specie de criminali causa, c. *Nullus Episcopus*, c. *Clericus nullus*, capit. *Placuit*, 2, ex Concilio Carthag., cap. 9, et c. *Clericum*, 3, ex Concilio Agath., c. 3.

2. *Lectiones diversæ cap. Clericum*, 3. — In quo canone advertendum est, aliter legi in ipso Concilio quam a Gratiano citetur. Gratianus enim in casu accusandi ait: *Clericum nullus præsumat apud sæcularem iudicem pulsare*, etc. in Concilio vero legitur in casu nominandi: *Clericus non præsumat apud sæcularem iudicem quemquam pulsare*. Et eodem modo legitur simile decretum, in epist. 2 Marcellini Papæ, unde videtur Concilium illud sumpsisse. Illæ autem lectiones sensus multum diversos reddunt, ut constat. Unde verisimile est, vel Gratiani codices fuisse corruptos, vel ipsum Gratianum usum fuisse aliquo Concilio

male conscripto, quia nec præsumi potest, Gratianum ex industria verba Concilii mutasse, neque ita probabile est in epistola Pontificis, et in Concilio mendum accidisse. Sed hoc nihil obstat, tum quia alia decreta sufficiunt ad confirmandam veritatem; tum etiam quia ibidem adduntur alia verba, quæ eandem exemptionem significat. Nam Marcellinus, postquam dixit: *Clericus nullum præsumat ad sæculare iudicium attrahere*, addit: *Nec laico quemlibet clericum liceat accusare*; quod si absolute ut sonat intelligatur, majus certe privilegium clericorum est; si vero referatur ad iudicium sæculare tantum, ut est probabile, juxta verba proxime præcedentia, ibi continetur exemptio clerici in criminali causa a iudicio sæculari. Nam ideo accusari non potest, quia iudicari non potest. Quod si a laico accusari non debet, multo minus a clerico, quod ibi tanquam notum supponitur.

3. Concilium etiam postquam prohibuit clericum ne alium pulset, addit: *Sed si pulsatus fuerit* (utique clericus, de illo enim sermonem prosequitur), *non respondeat, nec proponat, neque audeat criminale negotium in iudicio sæculari præponere*, vel potius *proponere*, ut legit Gratianus. Juxta quem sensum, utrumque in illo canone continetur, scilicet, ut clericus non accuset laicum coram iudice sæculari, præsertim criminaliter, inconsulto suo Episcopo, et ut accusatus seu pulsatus non respondeat. In quo privilegium fori quoad criminalia continetur; ideo enim clericus respondere non debet, quia non in suo foro pulsatur. Et ita quoad sensum in idem redit Gratiani lectio, ordine commutato. Nam priori loco, cum ait: *Clericum*, etc., declarat privilegium clerici; in fine vero cum dicit: *Nec criminale negotium audeat in sæculari iudicio proponere*, alteram prohibitionem factam clerico accusandi laicum criminaliter sine licentia Episcopi insinuat. Quam prius tradiderat Fabianus Papa, epist. 2, et habetur in c. *Si quis sacerdotes*, 2, q. 7. Et similis canon habetur in Conc. Aurelianensi III, c. 31.

4. Decreta etiam posteriora eandem immunitatem in criminalibus decernunt, capit. *Clerici*, et cap. *Qualiter et quando*, de Judiciis, et cap. 2, et cap. *Si diligenti*, cum similibus, de Foro competenti. Et in dicto capit. *Clerici*, dicit Alexander III, in hoc jus civile cum canonico concordare, quia leges tradunt generaliter ut de omni crimine clericus debeat coram ecclesiastico iudice conveniri. Quod est verum de moderno jure civili; nam Fridericus,

in sua constitutione, id specialiter expressit, et habetur in Authent. *Statuimus*, de Episcop. et Cleric.; et Honorius III illud accepit, et per omnia posteriora jura regnorum catholicorum confirmatum est.

5. *Quid de criminibus clericorum Gratianus statuerit.* — Jure vero antiquiori civili contrarium statuerat Justinianus, dicta novell. 83, ubi distinguit duplicia crimina, quædam ecclesiastica, ut error in fide, sacrilegium, delicta in administratione ordinum aut beneficiorum; et de his concedit ut clericus ad solum ecclesiasticum forum deferatur, quæ non est concessio (quidquid ipse existimasse videatur) sed recognitio et confessio divini juris. Alia vocat delicta civilia, et de his voluit iudicium etiam in personis clericorum ad sæculares iudices pertinere. Addit vero limitationem his verbis: *Illud palam est, si reum esse putaverit eum, qui convenitur, provinciæ præses, et pœna judicaverit dignum, prius hunc spoliari ab Episcopo sacerdotali dignitate, et ita sub legum fieri manu.* Quod videtur intellexisse quantum ad executionem pœnæ; nam ad inchoandam, et prosequendam causam, et ad cognitionem illius sumendam, nulla requireretur facultas vel diligentia Episcopi. Et ita sentit Glossa ibi.

6. Addit tamen eadem Glossa, ad sententiam condemnatoriam ferendam, præmittendam fuisse spoliationem illam, seu privationem sacerdotii, quamvis sententiam absolutariam posset iudex sæcularis proferre sine cooperatione Episcopi. Sed non video quomodo possit Episcopus aliquem degradare (hoc enim est spoliare sacerdotio), ante latam sententiam de crimine, et de pœna propter illud inferenda. Unde verba ipsa hoc indicant, ibi: *Si reum esse putaverit, et pœna judicaverit dignum.* Oportebat ergo antecedere hoc iudicium, utique forense et authenticum, quod per sententiam condemnatoriam profertur. Cum ergo subjungit, *prius hunc spoliari*, subintelligendum est, prius quam pœna infligatur, non prius quam sententia feratur. Et ita declaratur in Authent. *Clericus*, C. de Episcop. et cler., ibi: *Nec tamen puniatur, etiam si reus fuerit inventus.* Ac præterea non videtur id posse intelli generaliter de omni sententia condemnatoria, nec de omni pœna; sed de pœna sanguinis, vel corporali adeo gravi aut contumeliosa, ut privationem sacerdotii prærequirat; hanc enim non omnis pœna præexigit, ut patet in exilio, perpetuo carcere, pecuniaria, et similibus. Igitur ex vi illius

legis omnino privabantur clerici privilegio fori in criminibus non canonicis quoad totum negotium et causam, præterquam in executione quarumdam pœnarum, quæ postulant degradationem per Episcopum faciendam. Postea vero idem Justinianus, in Authentico de Sanctissimis Episcopis, cap. 21, hoc limitavit, fecitque hæc crimina clericorum misti fori, et quando ad sæculare prius deferuntur, alium ordinem constituit, qui ibi videri potest. Et ante Justinianum prius hoc fuerat statutum a Valente et sociis, in l. 23 de Episcop. et Cleric., in Codice Theodosiano.

7. *Prædictæ leges Justiniani nullæ fuerunt.* — Verumtamen hæc leges non solum revocatae sunt per constitutionem Friderici (ut notavit Glossa, in dicta Auth. *Statuimus*), sed etiam per jura canonica; imo a principio fuerunt invalidæ, et nullius effectus, quia et erant contra jus divinum, et contra jura canonica, et contra priorum imperatorum concessionem, præsertim Constantini, l. 7, C. de Episc. et cler., quam cum aliis similibus innovarunt Theodosius et Valentinianus, in l. 46 et 47 ejusdem tituli, ubi prius generaliter omnia privilegia a piis imperatoribus antea clericis concessa innovantur; postea vero additur: *Clericos etiam, quos indiscretim ad sæculares iudices debere deduci infaustus præsumptor* (utique Julianus Apostata) *edixerat, Episcopali audientia reservamus. Fas enim non est ut divini muneris ministri temporalium potestatum subdantur arbitrio.*

8. Solum unus superest scrupulus in jure canonico ex Concilio Matisconensi I, cap. 7, ubi prius regula generalis his verbis traditur: *Nullus clericus de qualibet causa extra discussionem Episcopi sui a sæculari iudice injuriam patiat, aut custodia deputetur.* Postea vero additur exceptio, in qua est difficultas: *Quod si quicumque iudex cujuscumque clericum absque causa criminali, id est, homicidio, furto, aut maleficio, hoc facere fortasse præsumpserit, quamdiu Episcopo loci illius visum fuerit, ab ecclesiæ liminibus arceatur.* Ubi dicens, *absque causa criminali* videtur exceptionem constituere, regulæ a nobis positæ contrariam. Unde videtur illud Concilium, quod paulo post tempora Justiniani celebratum est, jus civile illius temporis fuisse imitatum, vel fortasse in Gallia fuisse tunc illam consuetudinem. Adverto tamen ibi non excipere Concilium omne iudicium criminale, alias esset exceptio regulæ contraria, sed excipere quædam peccata, quæ per antonomasiam crimina vocat, qualia

sunt quæ ibi numerat. Et hoc modo potuit esse exceptio tolerabilis eo tempore, et solum pro illa provincia, in qua forte tunc Episcopi poterant similem facultatem laicis dare, ut infra videbimus. Nunc autem neque Episcopis hoc licet, ut infra etiam ostendam, nec similis exceptio admittenda est, ut mox dicam.

9. *An assertio tradita exceptionem patiat.* — *Conclusio.* — Dubitari ergo potest an regula posita aliquam admittat exceptionem. Quæ interrogatio, ut capite præcedenti dixi, intelligi potest, vel ex parte personarum, vel ex parte materiæ, seu criminum. De personis dicam infra, nunc autem suppono nullas personas excipi, nisi quæ vel per legem canonicam, vel per justam sententiam ecclesiasticam, vel per Pontificis delegationem iudici laico factam, hoc privilegio privantur. De criminibus autem dico, nullum omnino a prædicta regula excipi ex vi juris communis. Probatur, quia ita est in jure expressum, in c. *Cum non ab homine*, de Judic., ibi: *Sive in furto, sive in homicidio, sive in perjurio, sive in alio crimine*, etc. Et in c. *At si clerici*, eodem tit., prius absolute dicitur, clericos non solum non posse pro crimine a iudice sæculari condemnari, verum etiam acta coram tali iudice, etiam si in eis clericus convictus sit vel confessus, nihil ei nocere. Et ex illo textu, cum § sequenti constat, tam majora quam minora crimina clericorum ad ecclesiasticum iudicem pertinere. Et in c. *Clerici* dicitur, sacros canones imitari leges generaliter statuente, ut de omni crimine clericus debeat coram ecclesiastico iudice conveniri. Denique in communi jure nulla talis exceptio invenitur, neque etiam consuetudine introduci potest, quæ legis vim habeat, ut expresse dicitur in dicto cap. *Clerici*; ergo non potest talis exceptio cum fundamento affirmari.

10. *Ratione confirmatur assertio.* — Addi etiam potest ratio satis congrua, quia si exceptio admittenda esset, vel id foret propter gravitatem criminis, vel propter levitatem: hoc posterius nullus dicet, quia leviora peccata facilius possunt per proprium ecclesiasticum iudicem cognosci et puniri. Crimina vero graviora clericorum, magis necessarium est non tractari a laicis, imo neque cognosci aut sciri, si fieri posset; et præterea per ecclesiasticum iudicem possunt sufficienter vel curari vel vindicari. Quod si ad hoc fuerit necessaria potentia sæcularis, non propterea debuit iudicium talium criminum sæcularibus committi; multo enim convenientius est ut ipsi non se